

них показників, необхідних для здійснення аналізу, прогнозування та підготовки оперативних управлінських рішень. Модель звітності, яка існувала донедавна, не могла давати користувачам необхідної інформації для безпосереднього коригування і додаткового залучення даних щодо ефективного управління платоспроможністю торговельного підприємства і, безперечно, потребує подальшого удосконалення.

Вважаємо за необхідне розширити інформаційну базу процесу управління платоспроможністю підприємств торгівлі на основі модифікації управлінської інформації, що дасть змогу деталізувати та поглиблювати аналіз платоспроможності. На сьогодні дедалі більшої актуальності набуває удосконалення програмного забезпечення процесу управління платоспроможністю підприємств, оскільки інформаційна сфера стає дедалі розвиненішою, і абсолютна більшість існуючих комп'ютерних програм орієнтована на проведення комплексного ретроспективного аналізу фінансового стану підприємства, де аналіз платоспроможності є тільки однією із складових.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, метою формування стратегії забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства є забезпечення його стабільності функціонування і розвитку у довгостроковій перспективі шляхом вибору певної стратегії. Належний рівень фінансової стійкості підприємства в процесі його розвитку та функціонування забезпечується формуванням оптимальної та гнучкої структури капіталу, підтримкою постійної платоспроможності та ліквідності, збалансуванням грошових потоків, аналізом кредитоспроможності, вільним маневруванням грошових коштів, постійним стабільним перевищенням доходів над витратами, тобто досягається завдяки ефективному управлінню фінансами.

Дослідження методичної частини процесу управління платоспроможністю підприємства дає змогу стверджувати, що підходи, які використовують як основні, на сьогодні не втратили своєї актуальності, але потребують подальшого розроблення та удосконалення. Практично методи аналізу та прогнозування платоспроможності підприємств, що використовуються на теперішній час в Україні, відстають від розвитку ринкової економіки. Крім цього, істотною проблемою розроблення інформаційних систем управління платоспроможністю підприємств є методологічні труднощі створення та обґрунтування нових теоретичних і методичних підходів, які враховували б особливості такого процесу в комп'ютерному середовищі.

Література

1. Гринкевич С.С. Економічні основи стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах ринкових перетворень / С.С. Гринкевич // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 18.5. – С. 110-114.
2. Приймак І.І. Стратегічний аналіз фінансової стійкості підприємства / І.І. Гринкевич // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики, 2012. – № 3(19). – С. 136-138.
3. Скіяр Г.П. Механізм забезпечення фінансової стійкості підприємств споживчої кооперації та його вдосконалення в умовах перехідної економіки / Г.П. Скіяр, О.О. Педик // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі : зб. наук. праць. – Полтава Вид-во Полтавського УЕТ. – 2010. – № 3 (42). – С. 83-88.

4. Семенов А.Г. Фінансова стратегія в управлінні підприємствами : монографія / А.Г. Семенов, О.О. Сропутова, Т.В. Перекрест та ін. – Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2008. – 188 с.
5. Шабліста Л.М. Фінансова стійкість підприємства: сутність і методи оцінки / Л.М. Шабліста // Економіка і прогнозування : зб. наук. праць. – 2006. – № 2. – С. 46-58.

Васильцив Т.Г., Волянук Х.М. Тенденції формування і реалізації стратегії забезпечення фінансової устойчивості і платіжеспособності підприємства

Обоснована целесообразность применения стратегического подхода к обеспечению финансовой устойчивости и платежеспособности предприятия. Определены механизмы формирования стратегии обеспечения финансовой устойчивости и платежеспособности предприятия, состоящий из элементов его обеспечения, анализа политики управления, подходов к управлению риском, выбора инструментов управления. Определены этапы стратегического управления финансовой устойчивостью на предприятии. Освещены основные современные тенденции теоретико-методических основ формирования финансовой устойчивости и платежеспособности.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, платежеспособность, теоретико-методические основы, стратегический подход.

Vasylytsiv T.H., Volianyk Kh.M. Theoretical and Methodological Bases of Forming and Implementing the Strategy of Providing Financial Stability and Solvency of Enterprises

The necessity of a strategic approach to financial stability and solvency is substantiated. The mechanism of formation a strategy to ensure financial stability and solvency is determined. The mechanism consists of provision elements, policy analysis management, risk management approaches, and choice management tools. The stages of strategic management of financial stability in the enterprise are identified. The basic trends of modern theoretical and methodological foundations of financial stability and solvency are ascertained.

Key words: financial stability, solvency, theoretical and methodological foundations, strategic approach.

УДК 336.71

Доц. Я.В. Грудзевич¹, канд. екон. наук;
провідний економіст Ю.П. Табачук²

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Узагальнено методи управління ліквідністю банківської системи. Проаналізовано зарубіжний досвід управління ліквідністю у Словаччині, Чехії, Туреччині, Казахстані та Росії. Визначено спільні та відмінні риси управління надлишковою ліквідністю у посткризовий період. Досліджено сучасну практику використання Національним банком України обов'язкових нормативів ліквідності. Визначено проблемні питання теоретичних і практичних аспектів регулювання ліквідності банківських систем. Вирішення цих проблем дасть змогу підвищити ефективність управління банківською ліквідністю.

Ключові слова: банківська система, ліквідність, ліквідність банківської системи, нормативи ліквідності, рефінансування, управління ліквідністю.

Актуальність теми. Управління ліквідністю банківської системи є одним із пріоритетних завдань центральних банків. Це пов'язано з тим негативним впливом, який здійснює як недостатня, так і надлишкова ліквідність і на

¹ Львівський інститут банківської справи УБС НБУ, м. Київ;

² Управління НБУ у Львівській області

рівні окремого банку, і на рівні усєї банківської системи. Тому підтримання оптимального рівня вільної банківської ліквідності є важливою передумовою розвитку та стійкості банківської системи, стабільності національної грошової одиниці та зниження інфляційних процесів в країні.

Незважаючи на значну увагу науковців і практиків до визначення стану ліквідності банківських установ і розроблення методів його прогнозування, переважно це питання розглядають для окремого банку (на мікрорівні), а не усєї банківської системи. Водночас варто зазначити, що підходи і завдання регулювання й прогнозування ліквідності окремого банку і банківської системи істотно відрізняються.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблеми банківської ліквідності у різних аспектах висвітлено у наукових працях Пітера С. Роуз, Сінкі Дж.Ф. та А.М. Герасимовича, О.В. Дзюблюка, Л.М. Кіндрацької, В.В. Корнеєва, А.М. Мороза, Б.Л. Луціва та інших. Однак, незважаючи на глибину наукових досліджень низка дуже актуальних питань, особливо в кризовий період, залишаються поза увагою. Так, зокрема, недостатньо досліджено та вивчено методи та інструменти управління ризиком ліквідністю в умовах не прогнозованих фінансових коливань.

Мета роботи – дослідження механізмів та інструментів управління ліквідністю банківської системи.

Виклад основного матеріалу. Національний банк України, виконуючи свою регулятивну функцію, підтримує рівновагу на грошово-кредитному ринку, складовою якої є ліквідність банків, за допомогою законодавчо визначених механізмів та інструментів у межах адміністративних та індикативних методів прямої та вибіркової дії. Їх вибір залежить від особливостей та стану розвитку національної грошово-кредитної системи, а також ситуації на грошово-кредитному ринку.

Одним із різновидів індикативного регулювання ліквідності банків та банківської системи загалом є економічні нормативи, виконання яких відповідно до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні є обов'язковим для усіх банків України [1]. Серед 13 економічних нормативів, що використовуються у вітчизняній практиці банківського регулювання, є три нормативи ліквідності, що свідчить про значне місце, яке відводиться контролю за станом ліквідності банків у регулятивній діяльності Національного банку України.

Вперше нормативи ліквідності було запроваджено у вітчизняну банківську практику в 1989 р. Державним банком СРСР. У цей час ліквідність банку контролювалась за такими показниками: обмеження зобов'язань банку, обмеження вкладів громадян, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт середньострокової ліквідності [2, с. 274]. Перші два з них були не ринковими (адміністративними), оскільки регулювали ліквідність банку через обмеження окремих видів операцій.

Сучасна практика використання обов'язкових нормативів ліквідності в Україні характеризується позитивними тенденціями, які полягають у приведенні назв показників та методології їх розрахунку до міжнародної практики та економічної сутності категорії "ліквідність" та переходу до ринкових показни-

ків контролю за ліквідністю банків. Показники ліквідності, які застосовує на цей час НБУ, характеризують миттєвий, поточний та короткостроковий її стан і більш реально відображають оцінку ризику ліквідності банку.

Зокрема, норматив миттєвої ліквідності (Н4) встановлюють для контролю за здатністю банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних активів. Його розраховують за формулою середньозваженої величини (за місяць). За нормативом поточної ліквідності (Н5) здійснюють контроль за збалансованістю строків і сум ліквідних активів та зобов'язань банку. Показник короткострокової ліквідності (Н6) розраховують з метою контролю за здатністю банку виконувати за рахунок ліквідних активів прийняті ним короткострокові зобов'язання терміном виконання до 1 року. Показники поточної та короткострокової ліквідності обчислюють за станом на 1-ше, 11-ге та 21-ше число кожного місяця.

Табл. Нормативи ліквідності банків, що застосовуються в Україні

Показник	Розрахунок показника	Нормативне значення, %
Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	Співвідношення суми коштів у касі та на кореспондентських рахунках до зобов'язань банку, що обліковуються за поточними рахунками	Щомісячно ≥ 20
Норматив поточної ліквідності (Н5)	Співвідношення активів первинної та вторинної ліквідності терміном погашення до 31 дня до зобов'язань банку з термінами виконання до 31 дня	Щодекадно ≥ 40
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань з початковим терміном погашення активів та зобов'язань банку до 1 року	Щодекадно ≥ 20

Джерело: узагальнено за [1].

Наведені в табл. нормативні значення показників ліквідності встановлено для універсальних банків. Спеціалізовані банки (ощадні, іпотечні, розрахункові (клірингові)) у зв'язку із концентрацією ризиків зобов'язані дотримуватися спеціальних (підвищених) значень нормативів ліквідності та інших законодавчо визначених економічних нормативів. Зокрема, для ощадних та іпотечних банків норматив миттєвої ліквідності (Н4) має становити не менше ніж 30 %, для розрахункових (клірингових) банків – не менше ніж 90 %.

Найдавнішим із головних інструментів регулювання ліквідності банку є мінімальні обов'язкові резервні вимоги центрального банку. У вузькому значенні під мінімальними обов'язковими резервами розуміють активи, які використовуються для забезпечення гарантованої ліквідності банків [3, с. 22]. Дія цього інструменту полягає у встановленні центральним банком нормативу резервування, у межах якого банки зобов'язані частину залучених коштів зберігати на рахунках у центральному банку.

Вказані вимоги насамперед пов'язані з показником грошової маси та ліквідності банків: у разі зниження норми обов'язкових резервних вимог відбувається збільшення вільних резервів у розпорядженні банків, тобто зростає їх вільна ліквідність і розширюються можливості банків щодо проведення активних операцій та виконання своїх зобов'язань. Підвищення норми обов'язкового резервування, навпаки, зменшує зазначені можливості та пропозицію грошей.

Підтримання ліквідності банків проводиться Національним банком України через відповідні інструменти та операції рефінансування, операції прямого репо, операції своп та операції з купівлі державних облигацій України [4].

Таким чином, у процесі підтримання ліквідності банківської системи Національний банк України виконує свою функцію кредитора останньої інстанції, використовуючи при цьому такі механізми: рефінансування через постійно діючу лінію овернайт, кредити, надані шляхом проведення коротко- та довгострокових тендерів відповідно до 14 і 365 днів, операції своп, стабілізаційні кредити, довгострокові кредити під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу. Перелік зазначених механізмів та інструментів історично змінювався у процесі розвитку грошово-кредитної політики відповідно до світової практики та потреб кон'юнктури грошово-кредитного ринку.

Нааявність надлишкової ліквідності за умови її неповної стерилізації центральним банком створює інфляційний навіс в економіці країни і свідчить про перевищення пропозиції коштів над попитом на грошово-кредитному ринку. Регулювання ліквідності банківської системи України є складним процесом створення передумов, забезпечення та підтримання національним банком України оптимального рівня ліквідності банків на макrorівні [5, с. 69].

Удосконалення практики регулювання грошово-кредитного ринку будь-якої країни ґрунтується на використанні кращих практичних аспектів досвіду зарубіжних країн у поєднанні з особливостями розвитку національної економіки. З огляду на це, корисним буде вивчення зарубіжної практики управління ліквідністю банківської системи, узагальнення особливостей у застосуванні інструментарію грошово-кредитної політики й визначення перспектив використання цього досвіду в Україні. Для дослідження зарубіжного досвіду управління ліквідністю банківської системи було відібрано країни (Словаччина, Чехія, Угорщина, Росія), сучасна ситуація в яких, як і в Україні, характеризується надлишковою ліквідністю і одночасно позитивними здобутками у вирішенні цієї проблеми.

У становленні та розвитку сучасної монетарної політики Національного банку Словаччини умовно можна виділити два етапи. Перший, початковий, етап (1993-1999 рр.) характеризується використанням успадкованої від колишнього Державного банку Чехословаччини політики, що ґрунтувалася на фіксованому обмінному курсі, а з 1998 р. – режимом керованого плавання та комбінацією прямих (кредитні ліміти, цільове рефінансування для кредитування окремих галузей) та непрямих інструментів.

В аспекті досліджуваного питання зарубіжного досвіду управління ліквідністю банківської системи потребує поглибленого дослідження другий етап (2000 – дотепер) розвитку грошово-кредитної політики у Словаччині. Він характеризується кардинальними змінами у підходах до управління грошово-кредитним ринком, використання інструментарію монетарної політики. Ці зміни дозволили здійснити перехід на основі впровадження передового світового досвіду від кількісного управління грошово-кредитним ринком до управління через процентні ставки [6].

Для регулювання грошово-кредитного ринку Національний банк Словаччини здійснює також трансакції "аутрайт" у формі купівлі-продажу цінних паперів та емісію казначейських векселів (цінних паперів власного боргу). Емісія казначейських векселів Національного банку Словаччини використовується для відкриття ліквідності з банківського сектору на триваліший термін. Операції з казначейськими векселями проводяться не регулярно за аукціоном американського типу, при цьому процентна ставка центральним банком не обмежується і обсяги операцій не визначаються. Терміни погашення казначейських векселів не стандартизуються і, як правило, становлять 3 місяці.

Крім наведених інструментів, Національний банк Словаччини мав можливість оперативного регулювання ліквідності шляхом проведення швидких тендерів, які дають змогу оперативно реагувати на поточну ситуацію на грошово-кредитному ринку. Політичне рішення, яке було прийняте в 1995 р. щодо зняття обмежень на рух капіталу та лібералізацію міжнародних фінансових потоків, мало негативні наслідки для економіки Чехії. До країни почали надходити значні обсяги іноземного капіталу у вигляді прямих і портфельних інвестицій, ефективно поглинути які чеська економіка була не спроможна.

З метою забезпечення курсової стабільності національної крони в умовах режиму фіксованого курсоутворення Центральний банк Чехії купував іноземну валюту, цим самим нарощував грошову масу та надлишкову ліквідність через валютний канал, який був на той час головним каналом монетарного трансмісійного механізму Чехії. Інші інструменти, зокрема нормативи обов'язкового резервування, депозитні операції (випуск облигацій центрального банку), спрямовувалися на стерилізацію надлишкової ліквідності, спричинену припливом у країну іноземного капіталу. Крім зазначених інструментів, Національний банк Чехії застосовував адміністративні заходи, зокрема, було встановлено жорсткі вимоги до нормативів короткої валютної позиції, а також "замороження" коштів, що надходили від приватизації. Так, майже 2 млрд дол. США, отриманих від приватизації чеського Телекому, впродовж кількох років зберігалися на рахунках центрального банку, не надходячи до уряду. Проте ефективність цих заходів була низькою [7].

Ситуація в банківській системі Чехії, хоча і характеризувалася в той час надлишковою ліквідністю через надходження іноземних капіталів, проте нівелювати вплив цього чинника на інфляцію в країні дозволив перехід до режиму інфляційного таргетування, запровадження плаваючого валютного курсу, припинення практики валютних інтервенцій, удосконалення інструментарію грошово-кредитної політики та процентної політики.

Зазначені зміни в грошово-кредитній політиці центрального банку Чехії, позначилися на її трансмісійному механізмі, головним каналом якого був процентний канал, а основним інструментом впливу на економічну ситуацію – процентні ставки. На цей час Національний банк Чехії використовує три базові ставки процентної політики: за операціями репо (терміном до 2 тижнів), ломбардну та дисконтну. З початком перехідних процесів Угорщина, як й інші країни з перехідною економікою, запровадила прив'язку обмінного курсу угорського форинта до кошика якірних іноземних валют. Ціновий тиск діючого валют-

ного режиму певний час стримувався завдяки існуванню контролю за короткостроковими потоками капіталу. Проте в 2000 р. інфляція знову почала зростати, цим самим загостривши проблему існуючого валютного режиму та ефективності монетарної політики.

У 1995-2001 рр. за режиму вузького валютного коридору та в умовах незрозумілого фінансового ринку основними монетарними інструментами на початковому етапі становлення грошово-кредитної політики Центрального банку Угорщини були валютні інтервенції, резервні вимоги та широкий спектр стерилізаційних операцій (зворотне репо, депозити, векселі центрального банку). Дія стерилізаційних інструментів спрямовувалась на поглинання надлишкової ліквідності, спричиненої надходженням іноземних капіталів у країну та проведення центральним банком інтервенцій, спрямованих на утримання курсу форинта в межах вузького валютного коридору.

Банківська система Угорщини на перехідному етапі розвитку мала надлишкову ліквідність. Проте, якщо її причиною до 2001 р. були валютні інтервенції центрального банку, то після – випуск казначейством валютних облігацій, конвертованих Національним банком Угорщини. З огляду на це, центральний банк був змушений здійснювати постійні депозитні операції без кількісних обмежень, які є ключовими в його політиці, а ставка за двотижневими депозитами – його ключовою ставкою. Зміна ключової ставки Національного банку Угорщини сигналізувала про його майбутню поведінку і таким чином впливала через різні канали монетарного трансмісійного механізму на досягнення інфляційної цілі.

У 2000-2001 рр. у Туреччині відбулася банківська криза, для подолання наслідків якої було розпочато Програму реструктуризації і відбудови банківського сектора. Першим ключовим кроком цієї програми було те, що банкам було надано фінансування на виплату своїх овернайт зобов'язань у рамках співпраці Казначейства і центрального банку. Казначейство випустило для державних і банків-членів Фонду страхування депозитів облігації (індексовані на інфляцію) з терміном погашення через 5-9 років. Центральний банк Туреччини здійснив купівлю цих цінних паперів для забезпечення ліквідності. Ці операції вирішили проблему структурного дефіциту ліквідності зазначених вище банків і збільшили кількість доступних коштів на ринку. Як наслідок – стали розвиватися умови для надлишкової ліквідності. Спочатку очікувалось, що ця надлишкова ліквідність буде тимчасовою, проте внаслідок помірної монетарної і фінансової політики, що проводилась у посткризовий період, потоки іноземної валюти до Туреччини зросли, і Центральний банк Туреччини мусив поглинати цей непередбачений потік, купуючи іноземну валюту і таким чином зумовлюючи ще більшу внутрішню ліквідність. Як наслідок, умови надмірної ліквідності перетворились в структурну надлишкову ліквідність і Центральний банк Туреччини зазнав у 2003-2005 рр. збитків [9, с. 52]. Збитки центрального банку були пов'язані зі зростанням внутрішніх процентних зобов'язань через використання операцій на відкритому ринку для стерилізації надмірної ліквідності на ринку.

Крім операцій казначейства-центрального банку з випуску індексованих облігацій для окремих банків та проведення валютних операцій з купівлі валю-

ти, факторами, що впливають збільшення/зменшення ліквідності в банківській системі Туреччини, є:

- чистий дохід казначейства в іноземній валюті, зокрема управління зовнішнім боргом;
- процентні платежі Центрального банку Туреччини банкам за операціями із стерилізації надлишкової ліквідності та обов'язкових вимогах;
- попит на національну валюту;
- рух коштів на Казначейському рахунку в Центральному банку Туреччини.

Фінансово-економічна ситуація в Казахстані характеризувалася, з одного боку, позитивною тенденцією, високими і стійкими темпами економічного розвитку, зумовленими зростанням нафтовидобутку та підвищенням світових цін на нафту; підвищенням життєвого рівня населення; зниженням рівня безробіття; профіцитом державного бюджету; зростанням золотовалютних резервів. З іншого боку, з 2005 р. була тенденція до зростання інфляційного тиску та надлишкової ліквідності в банківській системі.

Для вирішення проблеми надлишкової ліквідності та зниження інфляційного тиску в економіці з 2005 р. Національним банком Казахстану було прийнято жорсткіші вимоги щодо деяких інструментів грошово-кредитної політики. Вони виявились в поетапному підвищенні ставки рефінансування та базової ставки Національного банку Казахстану (процентної ставки по депозитах), розширенні бази розрахунку мінімальних резервних вимог, збільшенні обсягів емісії короткострокових цінних паперів центрального банку та зменшенні їх термінів перебування в обігу, зростанні обсягів депозитних операцій центрального банку. Як основний інструмент грошово-кредитної політики Національний банк використовував депозити, на які розміщалися кошти банків з метою надлишкової ліквідності банків.

З огляду на ситуацію, що склалася з інфляційним тиском і надлишковою ліквідністю у 2006 р., Національний банк Казахстану продовжував посилювати грошово-кредитну політику з метою зростання її впливу на розмір грошової пропозиції шляхом регулювання ліквідності банківської системи. Основні зусилля центрального банку було спрямовано насамперед на підвищення ефективності процентної політики. Для посилення регулятивної ролі офіційної ставки рефінансування було продовжено практику її щоквартального перегляду, запроваджено низку заходів, що спрямовані на посилення контролю Національного банку Казахстану за ринковими процентними ставками. Зокрема, запроваджено адміністративну практику прив'язки максимальних процентних ставок винагороди по залучених депозитах (вкладах) фізичних осіб, повернення яких гарантується Казахстанським фондом гарантування депозитів, до офіційної ставки рефінансування [8].

Ураховуючи те, що Росія – один із головних світових експортерів нафтопродуктів, значне зростання світових цін на нафту призвело до масового припливу виручки іноземної валюти від експорту. Істотне зростання пропозиції іноземної валюти на внутрішньому ринку зумовило зміцнення курсу рубля. Для підтримки конкурентоспроможності національної економіки та економічного зростання Центральний банк Російської Федерації запровадив режим керованого плавання валютного курсу. За такого режиму в умовах постійного переви-

шення пропозиції іноземної валюти над попитом центральний банк проводив валютні інтервенції, викуповуючи іноземну валюту до резервів країни, що призвело до безпрецедентного зростання міжнародних резервів країни в десятки разів та величезного зростання ліквідності в економіці.

Незважаючи на актуальність вирішення проблеми надлишкової ліквідності через її негативний вплив на інфляційні процеси в країні, поки що, як зазначали в цей період фахівці Центрального банку Російської Федерації, відсутні передумови для управління надлишковою ліквідністю через зміну офіційних процентних ставок, які є основним інструментом грошово-кредитної політики в розвинених країнах. Це було пов'язано з тим, що трансмісійний механізм монетарної політики в Росії був слабким, офіційні ставки центрального банку не мали сильного впливу на інфляцію та поведінку економічних суб'єктів. Крім цього, зростання офіційних ставок могло спровокувати б подальший приплив капіталу і стерилізація надлишкової ліквідності за вищими ставками не дала би бажаного ефекту, а тільки зумовила витрати центрального банку на проведення цих операцій. Використання в Росії такого грубого інструменту поглинання ліквідності, як зміни в резервних вимогах, також має свої обмеження. Головне з них пов'язане з тим, що зростання обов'язкових резервів у зв'язку з регіональними відмінностями у концентрації вільних резервів і високим рівнем сегментації грошового ринку можуть створити проблеми ліквідності для малих і регіональних банків [9, с. 43-44].

Для вирішення проблеми надлишкової ліквідності та нівелювання її впливу на інфляцію в країні Росія за аналогією з іншими країнами-експортерами нафти створила у лютому 2004 р. Стабілізаційний фонд, метою якого є акумулювання додаткових бюджетних надходжень від високих цін на експортовані продукти енергетики, тобто основною функцією є стерилізація надлишкової ліквідності. На цей час Фонд зберігає свої кошти на рублевих рахунках уряду в центральному банку. Стабілізаційний фонд може бути використаний для фінансування дефіциту державного бюджету, коли ціна на нафту падає нижче базової та інших цілей згідно з федеральним бюджетним законодавством. Внутрішнє використання Фонду обмежується загрозою зростання інфляції. Розмір Стабілізаційного фонду становить близько 5,7 % ВВП, тоді як у Кувейті – близько 80 %, у Норвегії – 70 %, в Омані та Азербайджані – 20 %, Казахстані – 12 % (за станом на 2006 р.) [9, с. 44].

У наступні роки стабілізаційний фонд допомагав стерилізувати більшу частину надлишкової ліквідності, а відповідно федеральний бюджет відіграв головну роль у вирішенні проблеми надлишкової ліквідності. Фонд мав довгостроковий стабілізаційний вплив на пропозицію грошей, але він був адміністративним інструментом поглинання ліквідності. Поряд із Стабілізаційним фондом Центральный банк Російської федерації використовує монетарні інструменти регулювання ліквідності, серед яких: депозитні операції, емісію власних облігацій, зворотне модифіковане репо, прямі операції (аутрайт – продаж урядових цінних паперів зі свого портфеля). Інструментами забезпечення ліквідності були кредити овернайт, ломбардні кредити, операції прямого репо. Додатково Банк Росії використовує за необхідності валютні операції своп і проводить прямі операції

(аутрайт) [8, с. 45-51]. Центральный банк Росії докладає зусиль до вдосконалення процентної політики та посилення її ролі в регулюванні грошово-кредитного ринку. Проте із зазначених вище причин процентний коридор, що утворюється процентними ставками за депозитними і кредитними операціями, залишається доволі широким, що не сприяє ефективності процентної політики.

Таким чином, проведені дослідження теоретико-методичних, правових і практичних аспектів регулювання ліквідності банківських систем вище перерахованих країн та банківської системи України дає змогу виділити окремі проблемні питання, вирішення яких може дати змогу підвищити ефективність управління банківською ліквідністю на макрорівні. Загалом, на нашу думку, проблемі підвищення ефективності управління ліквідністю банківської системи України потрібно вирішувати комплексно шляхом запровадження заходів, спрямованих на:

- удосконалення інструментарію регулювання ліквідності на основі впровадження передового світового досвіду з урахуванням вітчизняних умов розвитку грошово-кредитного ринку;
- підвищення дієвості трансмісійного механізму грошово-кредитної політики шляхом зростання ролі його процентного каналу;
- посилення координації грошово-кредитної і фінансової політики та підвищення реальної незалежності Національного банку України щодо реалізації монетарної політики.

Література

1. Інструкція НБУ "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні" від 28.08.2001 р., № 368 зі змінами від 17.12.2007 року.
2. Лаврушин О.И. Банковское дело / О.И. Лаврушин, И.Д. Мамонова, Н.И. Валенцева и др.; под ред. О.И. Лаврушина. – Изд. 3-е, [перераб. и доп.]. – М.: Изд-во КНОРУС, 2005. – 768 с.
3. Положення НБУ "Про порядок формування обов'язкових резервів для банків України" від 16.03.2006 р., № 91 зі змінами від 2.04.2008 року.
4. Положення НБУ "Про регулювання національним банком України ліквідності банків України" від 26.09.2006 р., № 378 зі змінами.
5. Сомик А.В. Ліквідність банківської системи України: структура, аналіз чинників і напрямки підвищення ефективності регулювання / А.В. Сомик // Вісник Університету банківської справи Національного банку України : зб. наук. праць. – 2008. – № 3. – С. 68-72.
6. Матеріали семінару "Здійснення монетарної політики". Досвід Національного банку Словацької Республіки // Навчальний центр НБУ. – 13-15 листопада 2006 року.
7. Бакун О. Прямі таргетування інфляції: досвід Чехії // Вісник Національного банку України : наук.-практ. журнал. – 2003. – № 3. – С. 60-61.
8. Об утверждении Правил минимальных резервных требований: Постановление Правления Национального банка Республики Казахстан от 27 мая 2006 года / Официальный сайт Национального банка Республики Казахстан. [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://www.naionabak.kz>.
9. Grey S. Central Bank management of surplus liquidity / Handbooks in Central Banking Lecture Series no.6. – august 2006 / S. Grey. [Electronic resource]. – Mode of access http://www.bankofengland.co.uk/education/ccbs/handbooks_lectures.htm.

Грудзевич Я.В., Табачук Ю.П. Отечественный и зарубежный опыт управления ликвидностью банковской системы

Рассмотрены методы управления ликвидностью банковской системы. Проведен анализ зарубежного опыта управления ликвидностью в Словении, Чехии, Турции, Казахстане и России. Определены общие и отличительные черты управления излишней ликвидностью в посткризисный период. Исследована современная практика использо-

вания Национальным банком Украины обязательных нормативов ликвидности. Определены проблемные вопросы теоретических и практических аспектов регулирования ликвидности банковских систем. Решение этих проблем даст возможность повысить эффективность управления банковской ликвидности.

Ключевые слова: банковская система, ликвидность, ликвидность банковской системы, нормативы ликвидности, рефинансирование, управление ликвидностью.

Hrudzevych Ya.V., Tabachuk Yu.P. Modern Mechanisms and Management Tools of the Banking System Liquidity: Domestic and Foreign Experience

Some methods of liquidity managing of the banking system are generalized. Foreign experience of liquidity management in Slovakia, The Czech Republic, Turkey, Kazakhstan and Russia is analysed. Some common and distinctive features of excess liquidity control in the post-crisis period are defined. Modern practice of the National Bank of Ukraine mandatory liquidity ratios is investigated. Some areas of theoretical and practical aspects of liquidity regulation of banking systems are identified. Solving these problems will allow increasing the efficiency of bank liquidity.

Key words: banking, liquidity, liquidity of the banking system liquidity ratios, refinancing, liquidity management.

УДК 504.003.13:674(477)

Асист. І.Г. Гурняк, канд. екон. наук;

доц. С.О. Козловський, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів

ОЦІНЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЕВООБРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ МЕТОДАМИ ЕКОНОМЕТРИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Розроблено економетричні моделі для оцінювання еколого-економічної ефективності діяльності деревообробних підприємств, а також прогнози окремих показників, моделювання яких здійснено в діючих та порівняльних цінах за п'ять та одинадцять років і з лаговим запізненням в один рік. Подано класифікацію економетричних моделей за п'ятьма ознаками. Прогнозування показників еколого-економічної ефективності здійснено для трьох сценаріїв розвитку економіки країни: песимістичного (в кризових умовах), оптимістичного (за сприятливих умов) та найбільш імовірного (в реальних умовах).

Ключові слова: економетрична модель, прогноз, оцінювання, еколого-економічна ефективність, деревообробні підприємства.

Постановка задачі. Для оцінювання і прогнозування показників еколого-економічної ефективності діяльності деревообробних підприємств доцільно застосувати методи економетричного моделювання. З метою збільшення обсягу вибірки та порівняння отриманих результатів додатково здійснено аналіз і прогнозування показників еколого-економічної ефективності суміжних з деревообробними целюлозно-паперових підприємств, які до 2001 р. належали до однієї галузі. Побудова економетричних моделей показників еколого-економічної ефективності економічної діяльності підприємств потребує чіткої їх класифікації для подальшого опису результатів статистичного економетричного оцінювання та прогнозування безпечної економічної діяльності з найменшою шкодою для довкілля, відповідно до концепції сталого розвитку [4].

Класифікацію економетричних моделей показників еколого-економічної ефективності економічної діяльності деревообробних та целюлозно-паперових підприємств здійснено за такими ознаками (рис. 1):

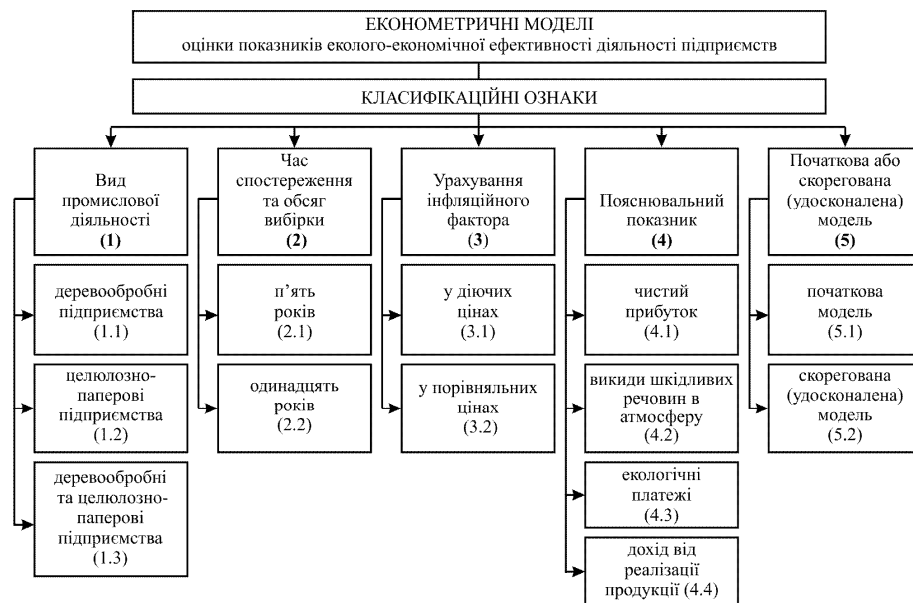

Рис. 1. Класифікація економетричних моделей показників еколого-економічної ефективності економічної діяльності

Зазначимо, що для побудови моделей важливе значення має вибір показників оцінювання еколого-економічної ефективності. Основним пояснювальним економічним показником економетричних моделей деревообробних та целюлозно-паперових підприємств вважаємо прибуток (збиток), допоміжним – дохід від реалізації продукції, а основними пояснювальними екологічними показниками – природоохоронні витрати, екологічні платежі, екологічні інвестиції та викиди шкідливих речовин в атмосферу.

Розрахунок та оцінювання економетричних моделей. Інформаційну базу моделей склали офіційні дані Державної служби статистики України [1, 3, 5]. Статистичне оцінювання економетричних моделей проведено за такими показниками: множинний коефіцієнт кореляції (R); множинний коефіцієнт детермінації (R^2); скоригований коефіцієнт детермінації (\bar{R}^2); F -статистик; оцінки коефіцієнтів регресії ($b_0, b_1, b_2, \dots, b_n$); t_j -статистик для окремих факторів; стандартні похибки оцінки (S_y) [2].

За результатами статистичного оцінювання, всі моделі можна умовно поділити на такі групи: моделі, адекватність яких не визначена, що базуються на п'ятирічних та одинадцятирічних спостереженнях; адекватні, що базуються на п'ятирічних та одинадцятирічних спостереженнях; моделі з лаговим запізнення в один рік (табл.). Результати статистичного оцінювання свідчать про тісний зв'язок між доходом від реалізації продукції, викидами шкідливих речовин в атмосферу, екологічними платежами, природоохоронними витратами та екологічними інвестиціями (за показниками F -статистик та t_j -статистик з високим рівнем довірчої імовірності – 0,95).